

Лекція 5. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ. ПОНЯТТЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ. СКЛАД І КЛАСИФІКАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ. ОЦІНКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

План

1. Поняття і характеристика нематеріальних активів
2. Склад і класифікація нематеріальних активів
3. Оцінка нематеріальних активів

-1-

Нематеріальні активи - це активи, які не мають фізичного вираження, але все ж являють істотну цінність для підприємства.

Об'єкти нематеріальних активів повинні відповідати таким умовам:

- 1) відсутність матеріально-речової (фізичної) і грошової форми;
- 2) можливість ідентифікації (виділення, відділення) організацією від іншого майна;
- 3) використання у виробництві послуг, при виконанні робіт чи наданні послуг або для управлінських потреб;
- 4) використання їх протягом тривалого часу, тобто терміну корисного використання, тривалістю понад 12 місяців або звичайного операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців;
- 5) наявність здатності приносити організації економічні вигоди (дохід) в майбутньому;
- 6) відсутність в організації наміру їх перепродати;

7) наявність належно оформлених документів, що підтверджують існування самого активу і виключного права в організації на результати інтелектуальної діяльності (патенти, свідоцтва, інші охоронні документи, договір поступки (придбання) патенту, товарного знака і т. п.).

Оскільки нематеріальні активи безтілесні за своєю природою, то важливим критерієм віднесення того або іншого об'єкта до даної категорії майна є також його здатність до відчуження.

Відчуження - можливість передачі об'єкта як такого у власність іншій особі.

Нематеріальними активами не можуть бути визнані інтелектуальні та ділові якості громадянина, його кваліфікація і здатність до праці, оскільки вони не можуть бути відчужені від громадянина і передані іншим особам.

-2-

Як «нематеріальний актив» в практиці господарської діяльності підприємства може бути використане узагальнене поняття «інтелектуальна власність».

Інтелектуальна власність - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інші об'єкти права інтелектуальної власності.

Згідно міжнародного законодавства до об'єктів інтелектуальної власності відносять об'єкти:

- промислової власності;
- об'єкти творчої діяльності, що охороняються авторським або суміжним правом;

- інші об'єкти власності та користування.

До нематеріальних активів належать:

- 1) права на об'єкти промислової власності;
- 2) права на об'єкти, що охороняються авторським і суміжними правами;
- 3) інші права власності та користування.

Об'єкти промислової власності:

- винаходи;
- корисні моделі;
- промислові зразки;
- товарні знаки (бренди) і знаки обслуговування;
- зазначення походження товару;
- фірмові найменування.

За оцінками фахівців, в умовах розвиненої економічної системи майно підприємства на 30-60% складається з нематеріальних активів, а товарний знак в їх складі може займати близько 80%.

Об'єкти авторського права:

- твори в галузі науки;
- комп'ютерне програмне забезпечення;
- банки та бази даних;
- банки та бази знань.

Об'єкти суміжного права:

- виконання творів;
- фонограми і відеограми;

- програми телерадіоорганізації.

Окрему групу об'єктів інтелектуальної власності складають:

- ноу-хау – не захищені охоронними документами та не оприлюднені знання чи досвід, що є власністю підприємства (технічна документація, творчі розробки, системи організації виробництва, менеджмент і т. ін.);
- раціоналізаторські пропозиції – технічне рішення, що новим і корисним для підприємства;
- гудвіл (good will) – поняття, що об'єднує імідж підприємства, досвід ділових зв'язків, престиж товарних знаків, наявність сталої клієнтури, прихильність споживачів, домінуючі позиції на ринку товарів;

Такий вид нематеріальних активів, як ділова репутація (гудвіл), з'являється у підприємства тільки в тому випадку, якщо їм була здійснена покупка іншого підприємства.

Ділова репутація може визначатися у вигляді різниці між купівельною ціною придбаного підприємства та вартістю з бухгалтерського балансу всіх його активів і зобов'язань.

Нематеріальні активи розрізняють:

- за складом;
- за характером використання в процесі виробництва;
- за ступенем впливу на фінансовий стан і результати господарської діяльності підприємства.

Класифікація нематеріальних активів підприємства здійснюється згідно бухгалтерського обліку за наступними групами:

- 1) права користування природними ресурсами (надрами, інформацією про природне середовище і т.д.);
- 2) права користування майном (земельною ділянкою, будівлею, право на оренду приміщень);
- 3) права на знаки для товарів і послуг;
- 4) права на об'єкти промислової власності;
- 5) авторське та суміжні з ним права;
- 6) незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;
- 7) інші нематеріальні активи.

-3-

В оцінці нематеріальних активів можна використовувати три основних підходи: дохідний, витратний, порівняльний.

Відповідно до **дохідного підходу** вартість об'єкта нематеріальних активів приймають на рівні поточної вартості тих переваг, які має підприємство від його використання. Даний метод застосовують при оцінці патентів, ліцензій, торгових марок.

Як приклад можна привести метод звільнення від роялті, який використовують для оцінки вартості патентів і ліцензій.

Роялті - це періодичне відрахування ліцензеру (продавцю) за користування інтелектуальною власністю. Зазвичай роялті складає 5-20% додаткового прибутку, одержуваної підприємством, що купили інтелектуальну власність. Якщо об'єкт інтелектуальної власності є основою нового продукту (технології), роялті може складати до 50%.

При використанні **витратного підходу** нематеріальні активи оцінюють як суму витрат на їх створення, придбання і введення в дію.

Порівняльний підхід можна застосовувати для тих видів нематеріальних активів, операції за якими часто здійснюють на ринку. Вихідною інформацією для розрахунку вартості об'єкта служать ціни продажу аналогічних об'єктів.

Оцінка (визначення вартості нематеріальних активів) залежить від способу їх придбання. Нематеріальні активи можуть бути внесені в якості внеску до статутного капіталу, придбані за плату в інших організацій, отримані безоплатно, створені на самому підприємстві. Тому оцінка може бути проведена за домовленістю сторін, виходячи з витрат на придбання, за ринковою вартістю, за вартістю виготовлення.

Варіанти формування первісної вартості нематеріальних активів, представлені на рис. 1.

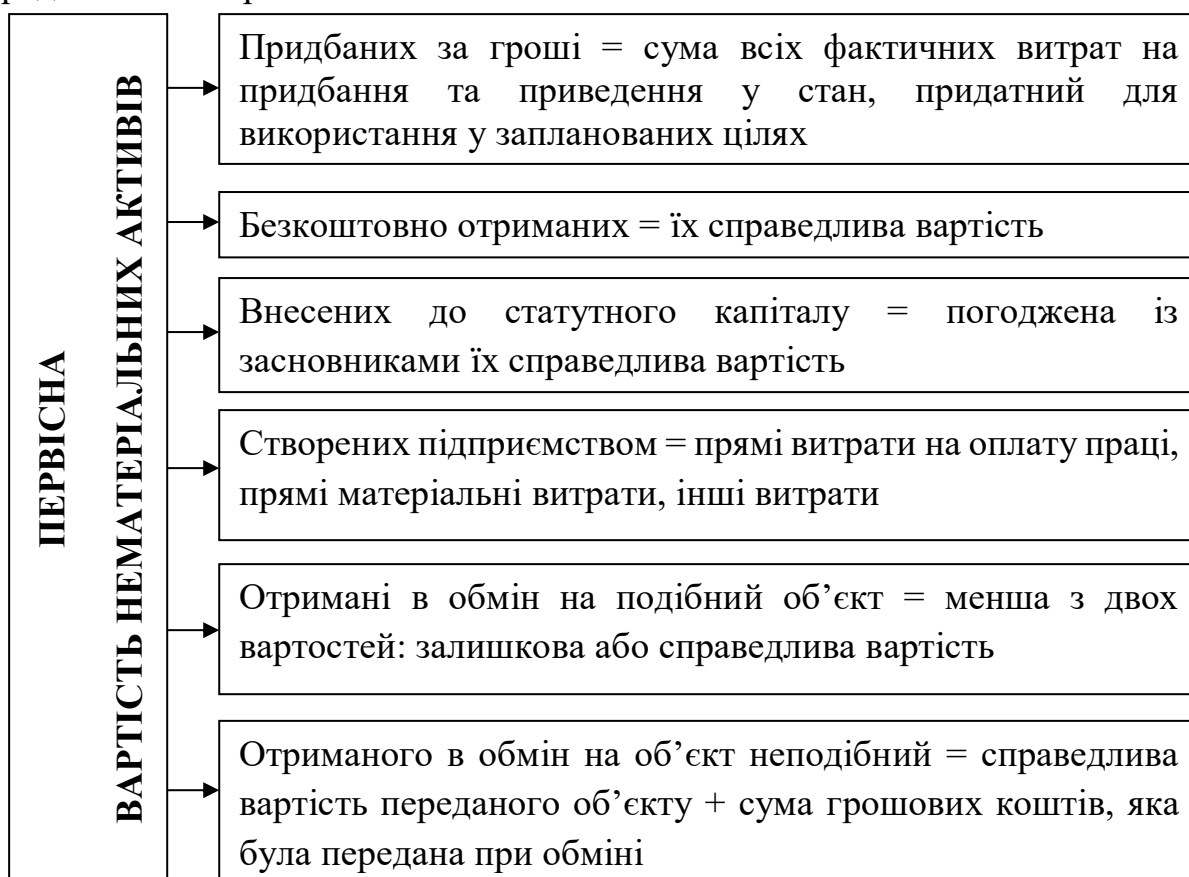

Рис. 1. Можливі варіанти формування первісної вартості нематеріальних активів

Залишкова вартість - вартість нематеріального активу з урахуванням ступеня спрацювання (табл. 1).

Відновна (переоцінена) вартість – це вартість нематеріального активу в сучасних умовах відтворення після переоцінки.

Таблиця 1. Формування вартості нематеріальних активів

Від стану основних засобів	Від часу оцінки	
	Первісна	Відновна (переоцінена)
Повна	Первісна ($V_{перв}$)	Відновна: $V'_{перв} = V_{перв} * K$, де K – коефіцієнт переоцінки: $K = \frac{V_{справ}}{V_{зал}}$ або $K = (I-10):100$, де I – індекс інфляції року
Залишкова	Залишкова $V_{зал} = V_{перв} - A$, де A – сума амортизаційних відрахувань за фактичний строк експлуатації основних засобів	Залишкова відновна $V'_{зал} = (V_{перв} - A)K$

Справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснено обмін нематеріального активу у результаті операції між зацікавленими сторонами:

Ліквідаційна вартість – сума коштів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) активу наприкінці строку його корисного використання. Нематеріальні активи рідко мають ліквідаційну вартість в результаті закінчення або втрати прав на привілеї.

